

שבועות

אסופת מקורות ושירים בסימן מגילת רות ושמות החג

עלילתה המרכזית של המגילה מתרחשת בתקופת קציר החטים. פסוקיה חושפים את המנהגים השונים שאפיינו תקופה זו בשנה ושנכורים, כאמור, גם בתורה עצמה. מנהגים אלו הם הרקע למפגש בין רות ובעז ולסיפור אהבתם:

וּתְשֹׁב נְעָמִי וְרוּת הַמֹּאֲבִיָּה כְּלֵתָה עִמָּה הַשָּׂבָה מִשְׂדֵי מוֹאָב וְהָמָּה בָּאוּ בֵּית לְחָם בְּתַחֲלַת קְצִיר שְׁעָרִים: וּלְנְעָמִי מוֹדַע לְאִישׁהּ אִישׁ גְּבוּר חֵיל מִמְּשֻׁפָּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשִׁמּוֹ בַּעַז: וּתְאֹמֶר רות המואביה אֶל נְעָמִי אֵלֶיךָ נָא הַשָּׂדֶה וְאֶלְקָטָה בַשָּׂבָלִים אַחַר אִשְׁרֵי אִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו וּתְאֹמֶר לָהּ לְכִי בְתִי... וַיֹּאמֶר בַּעַז לְנַעֲרָה הַנֹּצֵב עַל הַקְּוֹצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת: וַיַּעַן הַנַּעֲרָה הַנֹּצֵב עַל הַקְּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשָּׂבָה עִם נְעָמִי מִשְׂדֵה מוֹאָב: וּתְאֹמֶר אֶלְקָטָה נָא וְאֶסְפְּתִי בְּעֶמְרִים אַחֲרֵי הַקְּוֹצְרִים.

מגילת רות פרק ב

מדוע חג השבועות נחוג רק יום אחד?

ר' שמעון אומר: פסח וחג (הסוכות) שאין עונת מלאכה, עשה זה ז' (ימים) וזה ח' (ימים). עצרת (שמו של חג השבועות בפי חז"ל), שהיא עונת מלאכה אינה אלא יום אחד בלבד. מלמד שחשך הכתוב על (ממונם של) ישראל.

מדרש ספרי פרשת ראה פיסקא פז

מגילת רות, מתן תורה, גרי צדק ודרך ארץ

מגילת רות מתארת את מסעה של רות המואביה אל עבר עם ישראל ואמונתו. מסע זה, והתגירותה של רות, הולם את המסורת הקדומה של כי התורה נתנה בהר סיני בחג השבועות וכי חג זה, בצד היותו חג הביכורים, הוא גם חג מתן תורה.

וּתְאֹמֶר נְעָמִי לְשִׁתִּי כְּלֵתִיךָ לְכֹנֶה שְׂבָנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה. יַעֲשֵׂה יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם הַמֵּתִים וְעִמָּדִי: יִתֶּן יי לָכֶם וּמִצָּאֵן מִנְיֻחָה אִשָּׁה בֵּית אִישׁהּ וּתְשַׁק לָהּ וּתְשָׂאנָה קוֹלָהּ וּתְבָכֶינָה... וּתְאֹמֶר רות אל תִּפְגְּעִי בִּי לְעֲזָבָה לְשׁוּב מֵאֲחֵרָיִךְ כִּי אֶל אִשְׁרֵי תְּלָכִי אֵלַי וּבְאִשְׁרֵי תְּלִינִי אֶלֶן עִמָּךְ עִמִּי וְאֶלְהִינֶךָ אֱלֹהֵי: בְּאִשְׁרֵי תְּמוּתֵי אִמּוֹת וְשֵׁם אֶקְבֹּר פֶּה יַעֲשֶׂה יְהוָה לִי וְכֹה יִסְיֵף כִּי הַמָּוֶת יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֶךָ. מגילת רות פרק א

המסורת היהודית שמה דגש מיוחד על היחס הראוי לגרים, ועל החובה לפתוח בפניהם את שערי הלב. אגדת התלמוד על שמעיה ואבטליון, צאצאי הגרים, שהיו מראשי החכמים, מדגישה את הדרשה זו, ומלמדת שרבים, ואפילו מנהיגי העם, נכשלו בה.

מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש (במוצאי יום הכיפורים) והיו הולכים לקראתו על העם. כיוון שראו את שמעיה ואבטליון עזבהו והלכו לקראתם. לבסוף באו שמעיה ואבטליון לברך את הכהן הגדול. אמר להם: יבואו בני העממים (כלומר: בני הלא-יהודים) ויברכנו לשלום! ענו לו: יבואו בני העממים לשלום, שעושים מעשה אהרון שהיה רודף שלום, ואל יבוא בן אהרון שאינו עושה מעשה כאהרון.

על פי התלמוד הבבלי, מסכת יומא, ע"א ע"ב

חג השבועות הוא אחד מן החגים הנזכרים בתורה.

בניגוד ליתר החגים, התורה אינה מציינת את מועדו המדויק של החג ומסתפקת בקביעה כי הוא נחוג בתום שבעת השבועות של ספירת העומר. מכאן נגזר השם "חג השבועות" בתקופת הבית השני, נצחה עמדתם של החכמים לפיה ספירת העומר מחילה במוצאי היום הראשון של חג הפסח, ומשום כך נקבע לדורות שהחג מצוין בתאריך ו' בסיוון. על פי התורה, ביום זה הונפו במקדש ככרות הלחם הראשונות שנאפו מתבואת החטים החדשה. עם הנפתם כאות של הודיה לאלהים, ניתן היה להשתמש במקדש בתבואה החדשה. על שמם של לחמים אלו מכונה החג גם בשמות: "חג הביכורים" ו-"חג הקציר". על פי מסורת חז"ל מחג השבועות ועד לחנוכה הביאו החקלאים העבריים למקדש את ביכורי התבואה או היבול שלהם מיתר הגידולים בהתאם לזמן ולמועד הבשלתם.

מסורת קדומה קשרה את החג למעמד הר סיני, שעל פי המתואר בספר שמות התרחש בחודש השלישי של השנה העברית המקראית - חודש סיוון, וזאת למרות שהתורה אינה מציינת במפורש את המועד המדויק של המעמד. לאחר חורבן בית המקדש השני וביטול מצוות הביכורים התעצם חלקה של מסורת זו במסכת הרעיונות והמנהגים של החג, עד אשר הוא כונה בלשון התפילה בשם: "חג מתן תורה". בעקבות כך אף נקבעה הקריאה בפרשת מעמד הר סיני לבוקר החג. דורות רבים לאחר מכן בעיצומם של ימי הביניים נקבע גם המנהג של תיקון ליל שבועות על יסודה של מסורת זו.

בדומה לחג הפסח וחג הסוכות גם לחג השבועות נקבעה קריאה של אחת מחמש המגילות - מגילת רות. קריאת המגילה מזכרת כבר במסכת סופרים - חיבור הלכתי מהמאה השביעית או השמינית. באסופת חג זו נציג את הקשרים בין סיפור המגילה לבין התכנים, הרעיונות והמנהגים של חג השבועות.

מגילת רות, חג הקציר, חג השבועות וחג הביכורים

בספר ויקרא מצווה התורה על ספירת חמישים ימים מחג הפסח, שבסיומם מצוין חג השבועות. בחתימת הפסוקים העוסקים בספירת העומר ובחג השבועות, מזכירה התורה את החובה לדאוג לעני בתקופת הקציר.

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחֶרֶת הַשָּׂבָת מִיּוֹם הַבֵּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שִׁבְעֵי שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה: עַד מִמִּחֶרֶת הַשָּׂבָת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה... וּבְקִצְרְכֶם אֶת קְצִיר אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ בְּקִצְרְךָ וְלָקַט קְצִירְךָ לֹא תִלְקַט לְעַנִּי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם.

ספר ויקרא פרק כג

קידוש ליל חג השבועות

יש הנוהגים לטול ידיים טרם הקידוש ויש הנוטלים ידיים בטרם הברכה על החלות. מברכים לאחר הנטילה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו, וצננו על נטילת ידים:

פטוקי החג

וספרתם לכם ממחרת השבת, מיום הביאכם את-עמר התנופה, שבע שבתות תמימות תהיינה. עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום; והקרבתם מנחה חדשה ליהוה. ממושבתיכם תביאו לחם תנופה, שתיים שני עשרונים סלת תהיינה, חמץ תאפינה, בפורים ליי.

ויקרא כג

המקדש/ת מבקש/ת את רשות המסובים להתחיל בקידוש:

ברשותכם בני משפחתי / חברי וחברותי / סברי מרנן ורננן ורבותי (ועונים: לחיים)

ברכת היין

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן.

ברכת קדושת היום

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון, וקדשנו במצותיו. נתת לנו, יי אלהינו בצהבה מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון את יום חג השבועות הזה, זמן מן תורתנו, מקרא קדש, זכר ליציאת מצרים. כי בני בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, ומועדי קדשה בשמחה ובששון הנחלתנו. ברוך אתה יי מודש ישראל הקדמים.

כשחל ליל החג במוצאי שבת מוסיפים את ברכות ההבדלה, הנאמרות על נרות החג, הדולקים על השולחן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא מאורי האש.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המבדיל בין קדש לחל, בין אור לחשך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה. בין קדש שבת לקדש יום טוב הבדלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת, הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך. ברוך אתה יי המבדיל בין קדש לקדש.

ברכת הזמן

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

הברכה על הפת

מסירים את הכיסוי מעל לחלות החג, מניפים אותן ומברכים:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, המוציא לחם מן הארץ

בשבת שלפני חג השבועות שאל רבי מנחם מנדל מוורקי את תלמידיו: שבת שלפני פסח נקראת "שבת הגדול", שבת לפני יום הכיפורים נקראת "שבת שובה", מה שמה של השבת שלפני חג השבועות? השיב: ואמר: שבת "דרך ארץ" משום שנאמר: "דרך ארץ קדמה לתורה".

את המנהג לאכול מאכלי חלב בליל שבועות, תרצו הפרשנים, בין השאר, ברעיון שהתורה נמשלה לחלב ודבש הערבים לחיך. מנהג נוסף של החג, המכונן בעיקר לילדים הוא לערוך משחקי מים בבוקר החג, מכיוון שהתורה נמשלה גם למים חיים.

ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה!

מגילת רות ודוד המלך

מסורת קדומה הנזכרת בתלמוד הירושלמי קובעת כי יום הולדתו ויום פטירתו של דוד המלך חלו בחג השבועות. מגילת רות, בפסוקיה האחרונים מספרת לנו שרות היתה סבתו הגדולה של דוד המלך:

ותקח נעמי את הילד ותשתיחו בחיקה ותהי לו לאמנת: ותקראנה לו השכנות שם לאמר ילד בן לנעמי ותקראנה שמו עבד הוא אבי ישי אבי דוד.

מגילת רות פרק ד

מקום אחד יש בירושלים, שאני הולך לשם פעם אחת בשנה בחג השבועות, וזה קברו של דוד המלך, לפי שדוד המלך חביב עלי מכל היהודים שבעולם. מלך אדיר שהיה טרוד כל הימים במלחמות עם גולית הפלשתי ועם שאר כל הרשעים, ואף היהודים, להבדיל, בוודאי היו מטרידים אותו הרבה. אף-על-פי-כן היה לוקח לו זמן לנגן בכינור ולעשות מזמורים בשביל כל העלובים והנדכאים - מלך זה היאך לא אוהב אותנו. ובכן נוהג אני כל שנה בחג השבועות בבוקר לילך על קברו וכשאני הולך אצל דוד איני טועם כלום ואפילו לא טיפה של קקאו, כדי שלא אתגאה על העניים והאביונים שעומדים כל הלילה ואומרים תיקון. ואני לובש את כותנתי הנאה, סרוגת פסים אדומים שלבשתי ביום חתונתי וכן את בגדי הטובים כמו שראוי לאדם שהולך אצל מלך.

שמואל יוסף עגנון, מתוך "תמול שלשום"

שירון לחג בסימון קציר, ביכורים, מתן תורה ודוד המלך

שיבולת בשדה

מילים ולחן: מתתיהו שלם

שיבולת בשדה
כורעה ברוח
מעומס גרעינים כי רב.
ובמרחב הרים
יום כבר יפוח
השמש כתם זוהב.

עורו הוי עורו
שורו בני כפרים
קמה הן בשלה כבר
על פני הכרים
קיצרו שילחו מגל
עת ראשית הקציר

שדה שעורים תמה
זר חג עוטרת,
שפע יבול וברכה.
לקראת בוא הקוצרים
בזוהר מזהרת,
חרש לעומר מחכה.

הבו הניפו
נירו לכם ניר
חג לקמה,
עת ראשית קציר.
קיצרו, שילחו מגל
עת ראשית קציר.

ארץ ישראל יפה

מילים: דודו ברק
לחן: שייקה פייקוב

נערה טובה יפת עיניים
לנו יש בארץ ישראל,
וילד טוב ירושלים
הו מי פלל ומי מלל?

ותורה אורה כזו יש לנו
וגם הגדה ומגילה,
ואלוהים אחד שלנו
וקול חתן וקול כלה.

ארץ ישראל יפה
ארץ ישראל פורחת,
את יושבה בה וצופה
את צופה בה וזורחת.

לנו יש, אחי, הרים אלפים
בם נאוו רגלי המבשר,
וגם מלאך מן השמים
שאת נפשנו הוא שומר.

וחסיד בעיר הזו יש לנו
וגם חילות וגם פרחים,
והברכות כולן שלנו
והבשורות והשבחים.

ארץ ישראל יפה...

סלינו על כתיפנו

מילים: לוי קיפניס
לחן: ידידיה אגמון

סלינו על כתיפנו,
ראשינו עטורים,
מקצות הארץ באנו,
הבאנו ביכורים.
מיהודה ומשומרון
מן העמק והגליל
פנו דרך לנו,
ביכורים איתנו,
הך בתוף חלל בחליל!

שדינו וגנינו
הבשילו יבולים,
כרמינו, מיקשותנו
ביכרו פרי הילולים.
תאנים ותפוחים
ענבים ושקדים.
פנו דרך לנו,
ביכורים איתנו,
הך בתוף חלל בחליל!

מה טובו מעגלינו,
מה יפו הטורים!
זימרת הארץ לנו,
הבאנו ביכורים,
מגולן מבשן
מן הנגב והירדן!
פנו דרך לנו,
ביכורים איתנו,
הך בתוף חלל בחליל!

בשדות בית לחם

מילים ולחן: נעמי שמר

אור הירח על ההר
לילה לבן בשדות בית לחם
תן מילל בקול נשבר
אנה פנה עדרי ללכת
אח לנשר ולעיט
אין לי שם ואין לי בית
הי חלילי ילל, ילל חלילי
עד ליל אוסיף ללכת
עם תרמיל רועים על שכם
הי חלילי ילל, ילל חלילי

אבן מוטלת על לבי
כאבנים בשדות בית לחם
רוח עובר בעשבים
אנה פנה עדרי ללכת

אי שם בסוף הדרך
התחכי עד רדת ערב
הי חלילי ילל, ילל חלילי

התחכי להלך
עם הלחם והמלח
הי חלילי ילל, ילל חלילי

אור הירח על ההר
לילה לבן בשדות בית לחם

כשקיבלו את התורה

מילים: לאה נאור
לחן: נורית הירש

כשקיבלו את התורה
כשקיבלו את התורה
המדבר היה שקט
ושום ציפור אז לא זימרה
והרוח לא נשב
ואף שור אז לא געה
והעם עמד סביב
ואת הכל ראה

ככה בוודאי קרה
כשקיבלו את התורה

זה היה ביום שלישי
של החודש השלישי
עוד אתמול גמרו כולם
לכבס את השמלות
ופתאום ענן כבד
הר סיני רעד כולו
ושמעתי שכולם
ממש ראו את הקולות

X2

ככה בוודאי קרה
כשקיבלו את התורה

מן ההר עלה עשן
זה היה כמו מכבשן
רעם וברק היה
וחרדה וקול שופר
והעם עמד בצד
כל העם כל כך נחרד
כל העם נסוג אחור
ורק משה ניגש להר

X2

ככה בוודאי קרה
כשקיבלו את התורה

אז פתאום היתה דממה
גם הרוח לא המה
הדממה הייתה שלמה
ושום ציפור אז לא זימרה
ואפילו מלאכים
לא אמרו פתאום שירה
רק האלוהים דיבר
וכל העם קיבל תורה

X4

ככה בוודאי קרה
כשקיבלו את התורה

מים לדוד המלך

מילים ולחן: עקיבא נוף

וְדוֹד חָשַׁק בְּמֵים מִן הַבְּאֵר שְׁבִיד פְּלִשְׁתִּים,
לְמַלֵּא אֶת רִצּוֹנוֹ יֵצְאוּ שְׁלוֹשָׁה גְבָרִים,
מִהָרוּ הֵם אֶל בֵּית-לָחֶם מִי הַבְּאֵר לְהַעֲלוֹת,
זֶה לְזֶה סִפְרוּ בְּדֶרֶךְ מַעֲשֵׂי גְבוּרֹת.

מֵים לְדוֹד הַמֶּלֶךְ, מֵים, מֵים לְדוֹד,
מֵים לְדוֹד הַמֶּלֶךְ, מֵים לְדוֹד.

סַח אַחַד מֵהֶם: "שָׁמְעוּ נָא - עַל דְּרָכַי נִצַּב לוֹ
הַר,

אֶת כַּפִּי עָלָיו הַנְּחִיתִי - הַתְּמוּטֵט הָהָר."
הַשְּׁנַיִם יִמְרוּ: "הִקְשִׁיבוּ - אֶת דְּרָכַי חֲסֵם נְהַר,
בְּקוֹלִי עָלָיו רַעַמְתִּי - הַנְּהַר עֲצֹר"

מֵים לְדוֹד הַמֶּלֶךְ...

הַשְּׁלִישִׁי, לְלֹא כָּל אִמֹר, אֶת מַחְנֵה פְּלִשְׁתִּים
שִׁיסַע,

אֶת הַבְּאֵר עִם כָּל מֵימֶיהָ עַל גְּבוֹ נָשָׂא.
זֶה דוֹד מְזֻמָּר הַשְּׁמִיעַ לְשְׁלוֹשָׁה הַגִּיבוּרִים,
לְתַנֵּן פְּסוּק הוֹסִיפוּ וּמִזֵּ שְׂרִים:

מֵים לְדוֹד הַמֶּלֶךְ...

ממשיכים לחגוג גם באתר החגים
והמועדים התנועתי. גלשו עכשיו לאתר בו
תוכלו למצוא מגוון פעילויות לכל משפחה,
מקורות, טקסים, מערכי חינוך ומידע על
אירועי קהילות התנועה ברחבי הארץ!
www.hagim.org.il

התנועה הרפורמית
יהדות מתקדמת בישראל
www.reform.org.il